

At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

Beshalach 5776

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

Never Alone

By: Rabbi Mordechai Gershon

In the second chapter of the Book of Yirmiyahu (Jeremiah), Hashem sent Yirmiyahu a prophetic message to be shared with the Jewish people. This message was intended to express G-d's love for the nation and states in verse two "I (Hashem) recall for you the kindness of your youth (when the nation was in its nascent development) and the love of your marriage, how you followed Me into the desert, into an unsown land (where nothing grows)." This verse describes two crucial concepts and themes that permeate much of this week's Torah reading – emunah (belief) and bitachon (trust) in G-d. Emunah refers to our belief in Hashem's existence and that Hashem is the creator and source of all. Bitachon refers to our trust in Hashem's running the world and that everything we need to fulfill our job in this world is provided for us.

The three primary times that the Jewish nation learned about these concepts were: the day that they left Egypt's borders, their salvation at the sea, and their being sustained by the manna. Let us explore these instances.

In order for the Jewish nation to actually take the initial steps towards their liberation they needed a basic level of trust in Hashem. They didn't know where they were going, but they knew that they had to leave and they did so as they placed their full faith and hopes in Hashem. At times throughout their travels in the desert the Jewish people (or at least many of the people) lived with this great faith and trust in Hashem. Those who were inspired by the naysayers who left Egypt with them, however, struggled to maintain their trust in Hashem and began to complain about their challenges, leading to additional difficulties. Seven days later when they were pursued by the Egyptian army who sought to bring them back to slavery and were trapped on one side by the army and the other side by the Red Sea, the Jewish people required an even higher level of trust. This emunah and bitachon caused them to merit the miracle of the splitting of the sea in which they were able to escape their oppressors. Sometime after they were traveling through the desert they began to run out of food and complained to Moshe. G-d miraculously provided the people with the heavenly food called מן (mon or manna). The mon never lasted for more than a day (with the exception of the double portion that fell on Friday and lasted through Shabbat), which meant that the people had to trust that G-d would provide for their needs *on a daily basis*. This experience lasted throughout the forty years that they traveled through the desert and was an ongoing test of their reliance on G-d.

These two concepts, emunah and bitachon, are the foundation of Judaism and needed to be emphasized at the very formation of the Jewish nation. At every stage in our national and personal lives we must be cognizant and aware of G-d's presence. It is essential to know that Hashem is the source of all life and guides us constantly.

Perhaps this is the reason why the first of the Ten Commandments (which we will read next week) begins "I am Hashem your G-d who took you out of Egypt." The reason that it doesn't say "I am Hashem your G-d who created the world" is because it is not enough to know that G-d created the world. We must also know that Hashem is constantly involved in sustaining and guiding the world, as is symbolized by Hashem actively interfering in the fate of the Jewish people by miraculously saving them from their Egyptian bondage. The test of emunah and bitachon that we experienced when we left Egypt, stood at the Red Sea, and traveled through a barren desert were not one time experiences. Every day has its own challenges and opportunities. Fortunate and blessed is the person who knows and feels that Hashem is right there with him or her every step of the way.

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עֲצַמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם" (י"ג י"ט)

יוסף השביע את אחיו להעלות את עצמותיו מארץ מצרים כאשר יעלו לארץ המובטחת, שנאמר (בראשית נ" כ"ה): "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עֲצַמֹתַי מִזֶּה". משה מזכיר את אותה השבועה ומוציאה אל הפועל עת יציאת מצרים. אך קיימים שני הבדלים בשבועה המוזכרת ע"י משה ובשבועת יוסף. הא', "והעליתם" בדברי יוסף חסר ה"ו"ד "והעליתם" בדברי משה נוספה ה"ו"ד. והב', המלה "אתכם" נוספת בדבר משה ואינה בדבר יוסף.

נפרש בתחילה שכשיוסף נשלח ע"י אביו לחפש את אחיו פוגשו איש ואומר לו (ל"ז י"ז): "נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דִתְיָנָה", ואומר רש"י: "נסעו מזה. נסעו מן האחוה" ש"זה" גימטריא י"ב לרמז שלא היתה בין כל האחים יותר אחוה ששנאו ליוסף. אך יוסף נפגש בדותן עם עשרה אחים שהרי בנימין לא מעורב היה במריבה עם יוסף וכאן. לכן בדברי יוסף חסר ה"ו"ד" לרמז על קרע בינו לבין עשרת אחיו. לעומת זאת, בזמן משה, אפרים ומנשה ושאר השבטים היו מאוחדים כך שעשרת השבטים ב"ו"ד" נכללים בדברי משה לכן "והעליתם" כוללת יו"ד כאן ואינה כוללת יו"ד בדברי יוסף.

ובענין תוספת המלה "אתכם" לדברי משה נרויח מפירוש ה"אור החיים" שאומר (י"ג י"ט): "מזה אתכם. טעם אומרו מזה אין לומר כי דוקא משום יעלוהו, אלא נתכוון לחזק השבועה שתהיה חזקה כדן הנשבע על דעת חבירו בשביל טובה שעשה לו, ולזה התנה ואמר מזה פירוש על דרך אומרם ז"ל (בראשית רבה פ"ד בפסוק: נסעו מזה. נסעו מהאחוה שהוא מנין ז"ה, והוא שרמז להם כאן בשעת השבועה באומרו "מזה אתכם" פירוש, כי באמצעות חסד זה שהם נשבעים לו מה שהם הפרידוהו מזה ונסעו מאחותו ועשו מה שעשו לו עכשיו יתוקן הדבר ויהיו לאחדים, והוא אומרו "אתכם" יהיו חונים מהנסיעה להיות אתם עמם ונעקר העון ההוא והרי הם יחד באחוה, והכוונה בזה כי מחל להם מה שפשעו בו בעד חסד זה שנשבעין לו, וכפ"ז הנה הם נשבעים על דעתו בשביל טובה שעשה להם".

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ וְגו'" (י"ג י"ט)

אומר הספורנו (שם): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו. בהיותו אז נשיא הדור, כי השבע השביע את בני ישראל. והנה חיוב הדור מוטל על נשיאו" עכ"ל. וענין הוא שתואר "נשיא" משורש "נושא" ו"משא", שכן תפקיד הנשיא הוא קודם נשיאת נטל וחיוב לעם ולא כבוד ושררה. וכך משה שראה חובה למלאות השבועה שנשבעו ליוסף פן לא ימלאוה אותו דור ויצאו חייבים.

פירוש אחר מביא הכלי יקר (שם) בזו הלשון: "וחז"ל (סוטה יג א) דרשו על משה פסוק "חכם לב יקח מצוות" (משלי י" ט"ו) שכל ישראל נתעסקו בבזיה והוא נתעסק במצוות, רצו לתרץ יתור לשון עמו שבא למעט עסק ביזת מצרים, כי הממון קנין שאינו דבק עמו כי לא ירד אחריו כבודו, אבל מה שהאדם מסגל מעשים טובים בעולם הזה הוא הדבר הדבק עמו בעולם הזה ובעולם הבא, לכך נאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו. ואולי לכך עסק דוקא במצוה זו עכשיו להיות לישראל כמזכיר את יום המיתה, כי בסיבה זו לא יהיו כל כך להוטים אחר הביזה בזוהרם כי יעזוב לאחריהם חילו ולא ירד אחריו כבודו".

”וַיִּשֶׂם אֶת הַיָּם לְחַרְבָּהּ וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם” (י”ד כ”א)

יש לדרוש אם כבר נאמר (שם): ”וַיִּשֶׂם אֶת הַיָּם לְחַרְבָּהּ” למה חזר הכתוב לכתוב: ”וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם”?

ואומר רש”י (שם): ”כל המים שבעולם”, כלומר ”הים לחרבה” מדבר על ים סוף, ”וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם” מדבר על שאר המימות בעולם, ויש לדרוש שנרמז כאן דבנ”ך צרות מכוונות ”מים” כדכתיב (תהלים ס”ט ב’): ”הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹקִים כִּי בָאוּ מִיַּם עַד נַפְשִׁי, וְכַתִּיב (תהלים פרק קכ”ד ב’ - ה’): ”לוֹלֵי דִּי שְׁהִיָּה לְנוּ בְּקוּם עֲלֵינוּ אָדָם, אָזִי תִיִּים בְּלַעֲוֵנוּ בְּחַרּוֹת אָפֶס בְּנוּ, אָזִי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחֲלָה עֶבֶר עַל נַפְשֵׁנוּ, אָזִי עֶבֶר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוּנִים”, ולכן נבקעו כל מימות שבעולם לרמז שכשם שנקרע הים בהצלה ממצרים כן עתידין להנצל מאויבי ישראל ומשונאי ישראל - המים הזידונים.

”זֶה קְלִי וְאַנְהוּ אֱלֹקֵי אָבִי וְאַרְמְנָהוּ” (ט”ו ב’)

יש בכתוב שתי בחינות. ”זה קלי” שאני מתוקף עצמי מקבל הקב”ה לאלקים, ”אלקי אבי” אני קשור לאלקות מתוקף קישורו של אבי אליו.

וכתב רש”י (שם): ”אלקי אבי - הוא זה וארוממנהו. אלקי אבי, לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי”.

ומבאר את ירושת האלוקות בילקוט לקח טוב (שמות עמוד ק”ד) בשם הג”ר ירוחם ליבוביץ זצ”ל, בספרו ”דעת תורה” בזה”ל: ”שבכל נס שעושה הקב”ה אין תכליתו מצטמצמת בתשועה ובפורקן שבאו על ידו, מציאות כזו קיימת אמנם אצל בני אדם, כגון אומן היוצר דבר מסוים, לאחר גמר היצירה הוא מסתלק מן הענין, ויותר אין שמו נזכר במעשיו. הנסים - שונים הם פני הדברים תכלית שינוי, הקב”ה אינו מסתלק כלל, לעולם כל עצם ענין הנס, הוא הגילוי התגלות שמו יתברך ע”י הנס, במידה שנתגלה לפיה נשאר לעולם שם ה’, נמצא א”כ שהתגלות בנס אינה רק לפי שעה כי אם נתינת אלוקות לעולם.

נתינה מעין זו, מצאנו בענין השבת, הגמרא אומרת במסכת שבת ”א”ל הקב”ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל וכו””, אף כאן הקב”ה נותן אלוקותו ע”י הנסים, וכך גם כל האותות והמופתים שבמצרים שהתגלה בהם השי”ת התהווה מהם שם ה’ לתמיד, השיא היה בעת קריעת ים סוף, כדאיתא במכילתא: ”ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכל שאר הנביאים”, כל זה נבע מהתגלות של הנס, כי אכן גדול הוא גילוי של נס, יסוד זה עלינו לדעת כי הנס הוא השם, כלומר: אל הנס מתלווה שם ה’ הגדול והקדוש והוא נשאר חקוק לנצח.

הכפילות שאנו מוצאים בפסוק: ”זה קלי”, ”אלקי אבי”, מלמדת אותנו שאנו בני ישראל זכינו בשני דברים: האחד ”קלי שלי”, היינו שלכל אחד ואחד מישראל יש לו את הקל לפי הכרתו וידיעתו זאת. ועוד ”אלקי אבי”, ביאור הדברים, כמו שמצינו ביעקב שנאמר בו ”ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק” (בראשית מ”ו), ונאמר (שם) עוד: ”וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בַּפֶּה אֲבִיו יִצְחָק”. רואים אנו שמלבד אלקי יעקב שהיה לו באמת, היתה ליעקב גם אלוקות בירושה שהנחיל לו אביו, נחלת אלוקות זו שירש מאביו, זכה בה וקנאה להיות כשלו ממש, שכן חלילה לנו לחשוב שזבח יעקב לאלהים זולתו.

משמעות הירושה בענין האלוקות, הוא הדבר שנתבאר לעיל, שכל התגלות של השי”ת נשאר לעד ולדורות. עתה מובנים היטב דברי רש”י: ”אלקי אבי לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי”, יש לנו אלקות בחזקה. עכ”ל.

ויש לראות בכך את הסיבה שאומרים ”אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקוב” ולא ”אלוקי אברהם, יצחק ויעקוב”, שכל אחד מהאבות השיג את הכרתו וידיעתו הוא ולא רק קבלה כנחלה מאביו. ומעשה אבות סימן לבנים.

עוד יאירו דברי האור החיים (שם): ”הנה סדר העומדים לפני ה’ לשורר ולשבח ולהתפלל הוא להתחיל בדברים המושכלים מה’ אליו ואחר כך במושכל מה’ לאבותיו, וכמו שמצינו שתקנו אנשי כנסת הגדולה באבות (ברכה ראשונה דשמונה עשרה) ’אלקינו’ ואחר כך ’אלקי אבותינו’, ולזה סדרו בהתחלת השיר מה שהגיע מטוב ואמרו ’עזי וזמרת יה ויהי לי לשועה’, והוא מה שנתחסד ה’ עמהם להושיעם מהצרה שהיו בה קודם שיגיע הקץ, וזה היה לצד רחמיו אליהם, ולזה גמרו אומר זה ’קלי’ ואחר כך אמרו ’אלקי אבי’, והוא כסדר עצמו של כנסת הגדולה שקבעו לומר ’אלקינו ואלקי אבותינו’, וכאן אמרו לשון יחיד כי נעשו כולם כאיש אחד” עכ”ל.

"נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נה קדשך" (ט"ו י"ג)

נקט הכתוב שתי לשונות "נחית בחסדך" ו"נהלת בעזך", ה"קדושת לוי" מבאר שהפסוק מרמז לשתי גאולות וז"ל: "הענין הוא, כי גאולת מצרים היה בלי שום מצוה, ככתוב (יחזקאל ט"ז ז'): "ואת ערום ועריה" (רש"י שמות י"ב ו' על פי שמו"ר א' ל"ה), נמצא הגאולה היה רק מחמת חסדו הגדול, וזהו נחית 'בחסדך' עם זו גאלת. וזה מורה על גאולה ראשונה, אבל גאולה אחרונה אז יהיה בישראל מצות ותורה ומעשים טובים, ואז יהיה הגאולה במהרה בימינו מחמת שיש בידם תורה ומעשים טובים. וזהו הרמז נהלת 'בעזך' אל נה קדשך, זה מורה על גאולה אחרונה" עכ"ל.

"הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (ט"ז ד')

המדרש אומר: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" הדא הוא דכתיב "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", המדרש מדגיש את הקשר שבין המן ורצונו של האדם, שהוא כלי לקבלת השפע היורד מן השמים. הרי שכאשר הקב"ה פותח את ידו, הוא משביע (ומשפיע) רצון, וכפי שמדייק המדרש - לא מזון, אלא רצון. השפע יורד מן השמים כפי רצונו של האדם, אדם המייחל לקרבת ד', לשפע רוחני, השפע השופע עליו יהיה גדול ורוחני. ואילו אדם שרצונו מסתפק בדברים קטנים - כך יהיה השפע השופע אליו.

הצורה בה יורד המן מלמדת אותנו על הצורה בה משפיע הקב"ה שפע אל בראיו: "והיה כל אחד מישראל טועם כל מה שהיה רוצה", המן ירד לכולם באותה צורה, טעם בו כל אחד מה שהיה רוצה, שכן השפע היורד מן השמים נכנס לאותו כלי שבונה לו האדם, וכלי זה הוא הרצון.

"וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידי משה אהד ומזה אהד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש" (י"ז י"ב)

הגמרא במס' ברכות (י"ב ע"א) אומרת: "כל שלא אמר אמת ויציא שחרית ואמת ואמונה ערבית - לא יצא ידי חובתו" ומפרש רש"י (שם): "ברכת אמת ויציא כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד" עכ"ל.

ואמר הר' אהרן זצ"ל האדמו"ר מבעלז: הרי שקיום ישראל בגלות נובע משתי הגאולות - בעבר ובעתיד. והוא שנאמר בפסוק: "ואהרן וחור תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד", היינו מזה אחד - קריאת שמע של שחרית, ומזה אחד - קריאת שמע בערבית, "אמת ויציא" יחד עם "אמת ואמונה" ועל ידי שתי הגאולות יש קיום לישראל בגלות. וזה: "ויהי ידיו אמונה" כי אותו כח של אמונה הוא המקיים את ישראל בהיותם בגלות, "עד בא השמש" - עד שתזרח לנו השמש בגאולתם של ישראל במהרה.

הפטר בשלח (שפטים ד', ד' - ה', ל"א)

הפטר בשלח לאשכנזים מתחילה בסיפור דבורה הנביאה השופטת את ישראל בזמן רדיפות ותלאות על ידי יבין מלך כנען - כה קשות, עד כדי שהדרכים שממו מפחד האויב. הספרדים מתחילים בקריאת הפטרה מאוחר יותר בשירת דבורה המודה על הנס הגדול בנצחון ישראל על אויביהם בסייעתא דשמיא.

בפרק הנביא הנקרא על ידי האשכנזים מתואר הרקע לנצחון. דבורה מזמנת את ברק בן אבינועם ועמו עשרת אלפים לוחמים משבט זבולון ונפתלי לצאת למלחמה נגד סיסרא שר צבאו של יבין. סיסרא, גבור חיל עטור תהילת נצחונות עבר, אוסף חילות אדירים (ארבעים אלף ראשי גייסות ותשע מאות רכבי ברזל) ובא לנחל קישון למרגלית הר תבור כדי למגר את צבא דבורה וברק. אך ד' מפיל עליהם פחדו ומרכבותיהם שקעו בבוצ, חיליו נמלטו ודקרו זה את זה בחרבם. סיסרא נמלט אף הוא ומוצא מחבוא באהלה של יעל, אשת חבר הקיני אנשי שלומו של יבין מלך כנען. אך כשנופלת על סיסרא שינה היא הורגתו ביתד האהל. עת נוכחו דבורה וברק בגודל הנס פתחו בשירה לד' להודות על הנסים והנפלאות שאירעו מאז בואם לארץ ובמלחמה זו בה פרקו את עול יבין מלך כנען. "באו מלכים אלו נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגדו וגו' מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא, נחל קישון גררם וגו'" (שפטים ה' י"ט - כ"א).

מכאן יובן הקשר בין ההפטרה לפרשה. השירה ששרו דבורה וברק הוא מעין השירה ששרו משה ובני ישראל, ועוד, הנס שאירע על מי הקישון הוא מעין הנס שאירע על מי ים סוף. יתר על כן, יש בפרשה ובהפטרה מספר מונחים דומם כדלקמן: בפרשתינו כתוב (שמות י"ד כ"ד): "ויהם (ד') את מחנה מצרים" (יהם - לשון מהומה) ובהפטרה (שפטים ד' ט"ו): "ויהם ד' את סיסרא ואת כל הרכב ואת כל המחנה".

ועוד, בפרשה כתוב (שמות י"ד כ"ח): "לא נשאר בהם עד אחד" ובהפטרה (שפטים ד' ט"ז): "ויפל כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד" כלומר בפרשה נותר רק פרעה ובהפטרה נותר רק סיסרא.

וגם בסוף הפרשה מוזכרת המלחמה של יהושע בעמלק, והיא אף נרמזת בהפטרה בשירת דבורה (שפטים ה' י"ד).

יש להוסיף שדבורה היא אחת משבע נביאות הידועות לנו בשם והן: שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל (אשת דוד), חולדה (בזמנו של ירמיהו), ואסתר. הזוהר אומר ששתי נשים שבחו לדי בשירה גדולה מכל איש - דבורה וחנה. שירת חנה היא הפטרה שקורין ביום טוב ראשון של ראש השנה.

DEDICATION

לרפואה שלמה:

חיה שרה בת יטע
(CAROL STORCH SCHWARTZBERG)
יעקב יחזקאל חי הכהן בן סומבול
האלוף (מיל.) יאנוש בן גל
האלוף (מיל.) מאיר דגן
הגבי רחל דיין

לעילוי נישמת:

Shaul Gershon ben Chaim Shmuel Z"l
מנחם מנדל בן יואל דוד לבית באלק ז"ל

For dedications please email asaftamir@verizon.net one week in advance

בענין בטחון ואמונה במציאות של קשיים

שבת של פרשת בשלח ידועה כשבת שירה לישועת ישראל. יש בה גמר ליציאת מצרים והתגלות ד' בשינוי מערכת הטבע על יד הנס הגדול של קריעת ים סוף, מעבר ישראל בחרבה ושירת הים הנשגבה. זו פרשת גאולה ונס גדול. אך לאמיתו של דבר יש בפרשה יותר מזה. זוהי גם פרשת המציאות שאחרי הגאולה.

מענין ומפתיע, הפרשה מחלקת בדיוק לשני חצאים, וכל חלק מיצג אחד משני עולמות אלה. בדיוק 58 הפסוקים הראשונים שייכים לעולם הראשון, דהיינו נס גאולה ו-58 הפסוקים האחרונים שייכים לעולם האחר, לעולם המציאות היום יומית.

בשני החלקים יש סימנים לדורות. החלק הראשון מביא לידי ביטוי את השליטה המוחלטת של הקב"ה על מערכות הטבע. מוצג בו סידרת ניסים שמביאה את ישועת ישראל. בקטע זה ד' הוא הנלחם לישראל הנגאלים, שאינם עושים מאומה, כפי שמדגיש משה בדבריו אל העם: "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון". זוהי ההתגלות הגדולה בה מתגלה ד' לעם. זוהי גם הפעם היחידה בתורה בה נאמר על עם ישראל שהוא מאמין בד': "ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו". אך המציאות הניסית שקיבלה ביטוי בשירת הים אינה מביאה לאמונה תמידית. מיד לאחר הנס הגדול שנעשה על ים סוף, עולמו הפנימי של העם נותר כפי שהיה.

חציה השני של הפרשה מציג עולם אחר, עולם הקשיים והצרכים היום יומיים וכן עולם הספיקות. פעמיים מוזכרות תלונות העם בנוסח "וילוננו" וגם "וילן העם". מציאות של מים מרים, צמאון למים, חוסר מזון מולידות טענות ותלונות למרות עדות הנס וכך גם ספיקות נשנות: "היש ד' בקרבנו אם אין?" ואפילו כשצרכים אלה מסופקים לעם הם אינם נתפסים כנסים.

העימות בין שני חלקי הפרשה הוא תופעת האמונה לדורות. ההתגלות, ההתעלות, והאמונה, וכן התשועות שבאו בעיקבות ניסים שחשו בניי ממש נשכחות לנוכח מציאות נמשכת של קשיים יום יומיים.

אנחנו עדים לתופעה זו לאורך ההיסטוריה של עם ישראל ולמרות ניסי ניסים שזכינו במלחמות קיום של מעטים כנגד רבים, התנכלות אומות העולם על כל צעד ושעל, לעיתים נשכחת יד השם מעצם קיום עם ישראל עד היום.

אנחנו עדים לתופעה זו גם בהכרת האדם את עצמו מבחינת מעמדו לפני ד'. דוקא בתנאים קשים, בחיי חולין של יום יום, מה שניתן לומר במציאות החיים שכוללת מכשולים ובעיות ללא התערבות חיצונית של נסים הנראים לעין, דוקא כאן ניכרת אמונתו, כוחו ורוחו של האדם. יכולתו להתגבר על קשיים בלי לתת לביטחונו להתערער או לתת לעולמו להיחרב, היא המשמיה הגדולה שמוטלת על האדם.

בשנה זו בא אחרי פרשת בשלח ט"ו בשבט. במס' ראש השנה אומרים חז"ל: "ט"ו בשנה ראש השנה לאילנות" ביום זה שהוא יום חג לעולם הצומח ולכל משפחת האילנות טוב להזכיר המקבילות בין הצומח ובין האדם. בספר דברים נאמר: "כי האדם עץ השדה". כשם שידענו שאם יתעצל האדם ולא יחרוש שדהו אזי יעלה קוצים וברקנים. עמל ויגיעה הם תנאים הכרחיים להצלחת עבודת האדם. במס' אבות אומרים חז"ל: "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת", ואמרו שם עוד: "כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח בא ועוקרתו על פניו".

אדם חייב בלימוד תמידי ובשיפור יום יומי של מעשיו. תקומתו של העץ אינה ניכרת רק בענפים ובעלים ובפירות מפוארים אלא דוקא בשרשים המוחזקים עמוק באיתנות במקום שהרוחות והסערות לא תגענה שמה. כן אף האדם כל זמן שהוא נצמד לשרשיו הרוחניים, ערכיו ומידותיו הטובות, רוח חולפת לא תעקור אותו ממקומו, וקשיים שודאי יצטרך להתמודד עמם לא יערערו אותו.

בענין מעשה לנוכח מונעים ומכשולים (רפאל בן-ארויה)

איתא במכילתא (שמות י"ד י"ג) שבבא ישראל לשפת הים נרדפים ע"י צבא מצרים נחלקו בני ישראל מפחד המצריים לארבע כיתות ודעתן שונות: כתה אחת אמרה: "ליפול אל הים" (ובלבד לא לשוב תחת פרעה), כתה אחרת אמרה: "נשוב מצרימה" (ולחזור להיות עבדים לפרעה), כתה אחרת אמרה: "לעשות מלחמה כנגדן" (מלחמה קשה אבל אולי יצלחו לנצח), והכתה הרביעית אמרה: "נצווח כנגדן" (כלומר נצק אל הקב"ה שיושיענו).

משה רבינו עונה (י"ד, י"ג - י"ד): אל תיראו ותתיצבו וראו את ישועת יקנוק אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עוד עד עולם, ד' ילחם לכם ואתם תחרישון, ובפסוקים אלה השיב משה רבינו לכל אחת מהארבע כיתות. לאלה שאמרו "ליפול אל הים" השיב "התיצבו וראו את ישועת ד'", לאלה שאמרו "לשוב מצרימה" השיב "כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד", לאלה שטענו שיש להלחם במצרים נאמר "ד' ילחם לכם" ולא לה שאמרו "לצווח להקב"ה" השיב להם "ואתם תחרישון". אך מה יעשו? כאן מביא משה הוראת השם (י"ד ט"ו): "דבר אל בני ישראל ויסעו". הנה ארבע הסברות שנבעו מהיבט ושכל של אנשי הכיתות היו שונות בתכלית מהגישה החמישית שלא עלתה על דעת איש עד שמשה אמרה בשם הקב"ה, כי המכילתא מדברת רק על ארבע כיתות ואילו היה עולה על דעת מישהו סברת "ויסעו" הרי היתה מצוינת כיתה חמישית. לפיכך "ויסעו" שולל במצב זה את כל ארבע הגישות בהם דגל שיכלם של בני ישראל ומציב בפניהם את הדרך החמישית עליה לא חשבו.

יש לשאול: א) מה היה פסול בארבע הגישות של בני ישראל? ב) למה דוקא הדרך החמישית היא הדרך הנכונה? ג) מה כאן ההוראה לדורות ושיעור להנהגת האדם?

ומאירים דברי ה"ליקוטי שיחות" (מעובד מתוך שיחות כ"ק אדמו"ר ר' מנחם מנדל שניאורזון זצ"ל, ספר שני כרך ראשון שנת תשנ"ב פ' בשלח) בזו הלשון: שלילת הדיעה לשוב למצרים, מובנת - שהרי זהו היפך הגמור מיציאת מצרים: גם אין מקום ליפול לים - שכן אל לא ליהודי ליפול אף פעם ליאוש ר"ל. ובפרט לעשות מעשה בזה, אבל מלחמה בפרעה וחילו, לכאורה הרי דבר נכון הוא, ובודאי "נצווה כנגדך", להתחנן להקב"ה, היא העצה הטובה ביותר - התמסרות מוחלטת להקב"ה. אפילו הדרך של "ויסעו", יכול לבא גם מתוך פחד מפני פרעה או מסיבות אחרות.

בקריעת ים סוף הושלמה יציאת מצרים. עד אז היה עדיין לבני ישראל שייכות למצרים. אנו רואים שאפילו לאחר שבני ישראל הגיעו, בצאתם ממצרים, ל"פי החירות" - מקום שעל פי מנהג מצרים, היה כל עבד המגיע אליו נעשה בן חורין - היו עדיין נרדפים על ידי פרעה וחילו. שעל פי טבע היו חייבים לנצח את בני ישראל. (ראה תנחומא דברים י"ב כ"ט: "פרעה לקח ... שלשים איש יצאו על כל אחד ואחד מ"ישראל") ההשלמה הסופית של יציאת מצרים היתה איפוא - בשעת קריעת ים סוף. לכן נאמר בתוספתא שצריך להזכיר יציאת מצרים בכל יום, כי כל עוד נמצאים לפני קריעת ים סוף אין היציאה ממצרים מושלמת (כן הוא גם בעבודה הרוחנית של יציאת מצרים וקריעת ים סוף בכל יום).

מכך שקריעת ים סוף, גמר יציאת מצרים, היתה יכולה להיות רק לאחר שלילת כל דיעות הארבע כיתות, וציות לקול ציווי הקב"ה: "ויסעו" - מובן, שגם ב"יציאת מצרים" הרוחנית של "בכל דור ודור וכל יום ויום", צריכה להיות ההנהגה של "ויסעו": ואילו לפי ההנהגה של כל אחת הדיעות מד' הכיתות, אפילו בהנהגה של "נצווה כנגדך", אי אפשר לצאת ממצרים לגמרי, עכ"ל.

וממשיך ומסביר ה"ליקוטי שיחות" שבענין פריקת עול מצרים עדיין לא יצאו מכל המיצרים העומדים מסביבם. כך גם בחיי יום יום עדיין יפגש היהודי מגבלות ומכשולים רדיפות וכו' הקשים כקריעת ים סוף בעיניו ולכן השיגת חירות ואושר אמיתית הבא רק מבטחון בד' ותורתו ומצותיו עד שהצליח להתגבר עליהם, וזו לשונו (שם): "בעבודה הרוחנית של יציאת מצרים, צריך להיות, בכללות שני הדברים: ההתחלה של יציאת מצרים, והגמר - קריעת ים סוף."

לכל לראש, צריך לצאת מה"מצרים" וההגבלות של הנפש הבהמית המגבילות את נפש האלקות. יהודי צריך לדעת, שעל אף היותו שרוי בעולם הזה, עולם הקליפות, בו הרשעים גוברים (תניא פ"ו), - אין שליטה עליו לאף אחד, אין הוא משועבד לפרעה מלך מצרים. יהודי עובד רק את הקב"ה: "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים", גם אם היצר הרע ונפש הבהמית, פרעה ומצרים, מתאמצים להגביל, במצרים וגבולים שלהם, את כוחות נפש האלוקית ולשעבדם, ורצונם ליטול מהאדם בישראל את תענוגו בתורה ומצות - ניצב היהודי בתנועה של קבלת עול, הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים, לעבוד את הקב"ה בלבד, ולא את פרעה מלך מצרים, בכל הנוגע לפועל ממש: וע"י כך הוא יוצא מעבדות למצרים ונמצא ליד פי החירות.

אלא, שכאמור, לא נשלמה עדיין היציאה ממצרים, כי מאחר שעושה הכל מתוך קבלת עול ואין לו עדיין תענוג באלקות, במילא, רודפים אחריו פרעה וחילו לשעבדו שוב, היינו, שהמצרים וההגבלות של יצר הרע תפש הבהמית וההעלם של העולם עדיין נאבקים בו להגביל ולהעלים על אור נפש האלוקית" עכ"ל.

וכל זה בגדר "הפח נשבר ואנחנו נמלטנו" (תהלים קכ"ד ז') שהפח נשבר בלבד לא מספיק. צריך גם לצאת ממנו. ולעיתים רבות שם האדם במוחו תירוצים ומגבלות ומסתכל על הסורגים בעוד ששער הפח כבר פתוח לפניו אך היסוסים וספיקות מגבילות על יציאתו וההליכה קדימה בגדר "ויסעו" היא הדרך הנכונה ללכת בה. לקחת יוזמה, לצעוד הלאה גם ברוחניות וגם במעשים היא פעמים רבות המצב העדיף. לא "אין פתרון" אלא "יש" ונמצא הפתרון בבטחון בד' בצעדים לקראת המטרה.

זאת המטרה היתה אז מתן תורה. אפילו שחשו בצורך למלחמה נגד פרעה וחילו אז היה בזה חסרון. לכל סוג של עבודה יש את הזמן שלו. וכשהקב"ה מורה ללכת ל"תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג' י"ב) אין להעצר לחפש בדברים אחרים כמו לעשות מלחמה עם המצריים והיה ברור בדיעבד שהיה חבל להקדיש כוחות וזמן למלחמה בשעת שאפשר לנצל כוחות אלו להתקדם (מה עוד שאפילו במלחמה יש מידת נזק גם לצד המנצח). וישלימו דברי ה"ליקוטי שיחות" (שם): "וגם זו הוראה לכל הדורות: המבחן - לדעת אם דיעה מסוימת היא כפי אמיתית רצון העליון: כאשר האדם שומע על אופן עבודה שלא עלה בדעתו, ואדרבה הוא מנוגד לטבעו והיפך רצונו לגמרי, שלכן אין הדבר מתקבל בשכלו - הרי קרוב לודאי, שזו היא דרך העבודה שהקב"ה דורש ממנו, ולכן זומנה ההשגחה העליונה שישמע ויוודע לו על קיום סוג עבודה כזה.

וזהו הביאור לכך שע"י עבודת "ויסעו", נפעל, ענין קריעת ים סוף בנפשו: כל יהודי בפנימיות נפשו יש לו ביטול לרצון העליון. אלא שהטבע האנושי, הרגליו ושכלו מסתירים עליו, אבל כאשר הוא מתרחק ממצרים שלו יותר ויותר. ואינו מתחשב במניעיו האישיים ומבטל עצמו לרצון העליון - מתגלית פנימיות נפשו (קריעת ים סוף שבנפשו). וע"י כך מתגלית גם האלקות המסותרת בעולם (קריעת ים סוף בעולם), עד ש"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר כי פי ד' דיבר" (ישעיה מ' ה') עכ"ל.

וכך גם בעינינו גשמיות כגון עסקים ופרנסה. לכאורה יש 'מצרים' בחייו - מיצרים, מגבלות, קשיים ודרכים ללא מוצא לדעתו. לא אחת נובעים אלה המיצרים ממידות האדם עצמו כמו קנאה, כעס, גאווה וכד' היוצרים מניעות ומגבלות שקשה לו להתגבר עליהם ממש כקריאת ים סוף. כך מוצא עצמו עוסק בפיתרונות בדרכים שונות ומשונות ע"פ דעותיו ורגשותיו וללא כיוון ומטרה ברורה כאשר הצעד הנכון הוא קדימה, בגדר "ויסעו", בגדר היציאה ממצרים וקריעת הים עומדים לפניו עם אמונה וביטחון בד' לצידו.